

ՀՏԴ՝ 902.4

DOI:10.52971/18294316-2023.26.2-110

ԹԱՆԳԱՐԱՆԱՅԻՆ ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒՆԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ
ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՐԴԻ ՓՈՒԼՈՒՄ¹

Լուսինե Ս. Ալեքսանյան

Աստղիկ Գ. Միսնյան

«Պատմամշակութային արժեք-թանգարանների և պատմական միջավայրի
պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ, Երևան, ՀՀ

Ամփոփում

Նախաբան. Հոդվածը նվիրված է «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի Հնագիտության ֆոնդերի հնագիտական առարկաների հանձնման գործընթացին, մասնավորապես՝ «Մեծամորի» հայ-լեհական արշավախմբի կողմից «Մեծամոր» պատմահնագիտական արժեք-թանգարանի ֆոնդերը հնագիտական առարկաներով համալրելու գործընթացին: *Մեթոդներ և նյութեր.* Աշխատանքն իրականացնելու ընթացքում օգտվել ենք պատմահամեմատական մեթոդից, համադրվել է առարկաների թանգարանայնացման, պահպանության և վերականգնման ընթացքում տարբեր մասնագետների կողմից կիրառվող պրակտիկան, կատարվել է վերլուծություն թեմայի շուրջ: *Վերլուծություն.* Մշակման են ենթարկվել վերականգնման և ամրակայման ընթացքի հետ կապված փաստաթղթերը, ինչպես նաև հանձնման և ընդունման ակտերը: Վերոնշյալ թղթափաթեթային կազմվել է դեռևս մասնագետների կողմից, սակայն հեղինակները կատարել են ուսումնասիրություններ և համապատասխանացրել են ներկայիս պահանջներին և ժամանակի մարտահրավերներին: *Արդյունքներ.* Աշխատանքի արդյունքում ներկայացվել են այն հստակ քայլերը, որոնք անհրաժեշտ է կատարել ցանկացած առարկայի թանգարանայնացման և պահպանման գործընթացի շրջանակներում: *Հեղինակների ներդրումը.* Լուսինե Ալեքսանյանը ուսումնասիրել և ներկայացրել է ֆոնդերի պահ-

¹ Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ գիտության կոմիտեի ֆինանսական աջակցությամբ՝ 21T-6A060 ծածկագրով գիտական թեմայի շրջանակներում:

պանման, հաշվառման և փաստաթղթավորման հետ կապված գործընթացը: Աստղիկ Սիմոնյանը ներկայացրել է թանգարանային առարկաների ամրակայման և վերականգնման գործընթացը, տվել է պահպանության համար անհրաժեշտ պայմանների չափորոշիչները:

Բանալի բառեր` *հնագիտություն, թանգարանայնացում, թանգարանային առարկա, ամրակայում, վերականգնում, պահպանություն, փաստաթղթավորում, Մեծամոր:*

Ինչպես հղել` Ալեքսանյան Լ., Սիմոնյան Ա., *Թանգարանային հնագիտական հավաքածուների հաշվառման և պահպանման առանձնահատկություններն արդի փուլում* // ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ»: Գյումրի, 2023: Հ. 2(26): 110-118 էջեր: DOI: 10.52971/18294316-2023.26.2-110

FEATURES OF ACCOUNTING (CONSERVATION) AND STORAGE OF MUSEUM ARCHAEOLOGICAL COLLECTIONS AT THE MODERN STAGE

Lusine S. Aleksanyan

Astghik G. Simonyan

“Service for the Protection of Historical Environment and Cultural Museum-Reservations”
SNCO, Yerevan, RA

Abstract

Introduction: This article is dedicated to the process of transmission the archaeological objects of the Archaeology funds of the "Service for the Protection" SNCO, in particular to the process of adding archaeological artefact to the funds of the "Metsamor" Historical Archaeological Reserve-Museum by the "Metsamor" Armenian-Polish expedition. **Methods and materials:** We used the historical-comparative method, the practices used by various specialists during the museumization, conservation and restoration of objects were compared, an analysis was made on the topic. **Analysis:** The documents related to the restoration and conservation process, as well as the acts of transmission-reception, was processed. The above documentation is still compiled by professionals, but the authors have done research and adapted it to the current requirements and challenges of the time. **Results:** As a result of the work, the clear steps that need to be performed within the museumization and preservation process of any object have been presented. **Authors Contribution:** Lusine Aleksanyan studied and presented the process related to the preservation, safeguarding and documentation of funds. Astghik Simonyan presented the process of conservation and restoration of museum objects, gave the standards of conditions necessary for preservation.

Key words: *Archaeology, museumization, museum artefact, conservation, restoration, preservation, documentation, Metsamor.*

Citation: Aleksanyan L., Simonyan A. *Features of Accounting and Storage of Museum Archaeological Collections at the Modern Stage.* // “Scientific works” of SCAS NAS RA. Gyumri, 2023. V. 2(26). pp.110-118. DOI: 10.52971/18294316-2023.26.2-110

ОСОБЕННОСТИ УЧЕТА И ХРАНЕНИЯ МУЗЕЙНЫХ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ АРТЕФАКТОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Լուսինե Ս. Ալեքսանյան

Աստիկ Գ. Սիմոնյան

“Служба по охране исторической среды и историко-культурных музеев-заповедников”

ГНО, Ереван, РА

Аннотация

Введение: В статье рассматривается процесс передачи археологических артефактов Фонду археологии ГНО «Служба по охране», в частности, процесс приема-сдачи в коллекцию Историко-археологического музея-заповедника “Мецамор” археологических артефактов, найденных во время раскопок, осуществленных армяно-польской экспедицией на территории археологического памятника “Мецамор” и их документирования. **Методы и материалы:** В ходе работы были использованы методы анализа, историко-сравнительный, проведен сравнительный анализ итогов мониторинга практики, применяемой различными специалистами при музеефикации, консервации и реставрации археологических предметов. **Анализ:** Были проанализированы документы, связанные с процессом реставрации и консервации, а также типовые акты приема-сдачи, которые были составлены соответствующими специалистами. Авторы предлагают усовершенствовать их соответственно к требованиям. **Результаты:** В результате работы представлены конкретные действия, которые необходимо выполнить в процессе музеефикации, реставрации и хранения артефакта. **Вклад авторов:** Лусине Алексанян проанализировала и предоставила материалы, связанные с хранением, учетом и учетной документацией. Астхик Симонян проанализировала процесс реставрации и консервации музейных предметов, зафиксировала режим хранения, необходимый для долговременного хранения археологических артефактов.

Ключевые слова: археология, музеефикация, музейный артефакт, консервация, реставрация, хранение, документация, Мецамор.

Как цитировать: Алексанян Л., Симонян А. Особенности учета и хранения музейных археологических артефактов на современном этапе. // “Научные труды” ШЦАИ НАН РА. Гюмри, 2023. Т.2 (26). сс.110-118. DOI: 10.52971/18294316-2023.26.2-110

ՆԱԽԱԲԱՆ Հողվածի թեման տարբեր ժամանակներում հետաքրքրել է ոլորտի մասնագետներին և ստիպել կազմել հնագիտական հավաքածուների հաշվառման և փաստաթղթավորման անհրաժեշտ գործիքակազմ, տալ առարկաների վերականգնման և ամրակայման հստակ քայլեր՝ ելնելով առարկայի նյութից և, իհարկե, նշել այն պայմանները որոնք անհրաժեշտ է առարկայի պատշաճ պահպանման համար: Վերոնշյալի մասին առկա է գրականություն, որը, սակայն, հիմնված է կոնկրետ երկրում առկա հավաքածուների ուսումնասիրության վրա, ուստի կարիք կա նմանատիպ ուսումնասիրություն կատարել հենց ՀՀ-ի օրինակով: Մասնագետների կողմից արդեն իսկ եղել են կազմված փաստաթղթեր և մեթոդներ թեմայի շուրջ, որը սակայն ժամանակ առ ժամանակ պետք է վերանայել և համապատասխանեցնել ժամանակի արդի պահանջներին և,

ինչու չէ, օգտվել գիտատեխնիկական արդի նվաճումներից և բարելավել առկա պահպանության պայմաններն ու վերականգնման, ամրակայման գործընթացները:

Աշխատության նպատակն է փաստագրել այն ճանապարհը, որն անցնում է ցանկացած հնագիտական առարկա թանգարանայնացման ամբողջ գործընթացի ժամանակ (սկսած առարկայի թանգարան հանձնումից՝ մինչև առարկայի վերականգնում և ֆոնդավորում), վեր հանել թանգարանայնացման ընթացքում առաջացած խնդիրները, տալ առարկայի թանգարանայնացումից հետո անհրաժեշտ պահպանության պայմանների չափորոշիչները:

Թանգարանայնացման գործընթացի վերջնանպատակը, կարելի է կարծել, առարկայի պատշաճ փաստաթղթավորումն ու հանձնումն է թանգարանին: Մակայն առարկայի հանդեպ թանգարանի մասնագետի պատասխանատվությունն այսքանով չի ավարտվում. սրան հաջորդում է ոչ պակաս կարևոր մի գործընթաց, որը, կարելի է ասել, իրենից չի ենթադրում ավարտ: Բանն այն է, որ ֆոնդավորելուց հետո առարկան կարիք ունի անընդհատ մոնիթորինգի և ժամանակ առ ժամանակ վերականգնման և ամրակայման, որի ոչ պատշաճ կատարման դեպքում առարկան ենթարկվում է անվերադարձ կորստի: Ոչ միայն ՀՀ-ում, այլև ամբողջ աշխարհում այսօր շարունակում են խոցելի մնալ թանգարանային առարկայի պահպանությունն ու փոխանցումը հաջորդ սերունդներին: Դրա պատճառները շատ են. սկսած հաճախակի դարձած բնական աղետներից (հրդեհ, երկրաշարժ, ջրհեղեղ ևն) և վերջացրած մարդածին գործոններով, ինչպիսիք են պատերազմը, պետության կողմից ոչ անհրաժեշտ քանակի օգնությունը թանգարաններին, թանգարանների տեխնիկապես ոչ բավարար հագեցվածությունը, նաև թանգարանի անձնակազմի ոչ բավարար պատրաստվածությունը վերոնշյալ մարտահրավերներին: Այսպիսով, թանգարանային առարկայի պահպանության պատշաճ կազմակերպումը բոլոր ժամանակներում շարունակում է մնալ արդիական:

Առարկայի ֆոնդավորում և պահպանություն

Հայաստանի Հանրապետության թանգարանները տարեցտարի համալրվում են հնագիտական արշավախմբերի գործունեության արդյունքում ձեռք բերված տարածամանակյա նոր նյութերով: Դրանց ընդունման, գրանցման, պահպանման, վերականգնման և հանրահռչակման վերաբերյալ ինչպես առաջ, այնպես և հիմա ծագում են բազմաթիվ խնդիրներ: Ուստի հնագիտական գտածոյի թանգարանայնացման կանոնակարգի ճիշտ սահմանումն ու իրականացումը կարևոր դեր ունի դրա հնարավոր երկար և անխաթար պահպանման գործում:

Թանգարանի ֆոնդի համալրման աշխատանքում հնարավոր սխալներից խուսափելու, առարկաների պատմամշակութային, գիտական, գեղագիտական և թանգարանային նշանակությունը որոշելու նպատակով հրավիրվում են փորձագետներ, որոնք տալիս են համապատասխան եզրակացություն՝ թանգարանի ֆոնդ ընդունելու վերաբերյալ: Փորձագետներից կազմված «Ֆոնդային հանձնաժողովը» ձևավորվում է տնօրենի հրամանի հիման վրա և հաստատվում ԿԳՄՄՆ-ի կողմից: Հանձնաժողովի դրական եզրակացությունը ստանալուց հետո սկսվում է առարկաների թանգարանայնացման հաջորդ փուլը:

Թանգարանի կողմից համալրման նպատակով թանգարանային նշանակության առարկաների ձեռքբերման բոլոր քայլերը ամրագրվում են ներթանգարանային կարգով հաստատված համապատասխան փաստաթղթերով: Նյութերն ընդունվում են ժամանակավոր պահպանության *ստացականով*: Համալրման նպատակով ժամանակավոր պահպանության հանձնված առարկաները պահվում են նախնական պահպանության ֆոնդասենյակում և գրանցվում են Նախնական ֆոնդի (ՆՖ) մատյանում՝ ստանալով թանգարանային առարկայական գույքային հերթական համար: Նախնական ֆոնդում հաշվառված և ծածկագրված առարկաները, անցնելով փորձաքննություն, թանգարանի ֆոնդային գնող հանձնաժողովի որոշմամբ ստանում են թանգարանային առարկայի կարգավիճակ: Առարկայի՝ թանգարանային առարկայի կարգավիճակ ստանալու փաստը ամրագրելու համար կազմվում է մշտական պահպանության ընդունման ակտ (նկար 1): Ակտի ստորագրվելու և ներթանգարանային կնիքով հաստատվելուց հետո արդեն թանգարանային առարկաները գրանցվում են Գլխավոր գույքամատյանում: Այսպիսով առարկան ստանում իր հերթական (ըստ ակտի) և կոտորակային (ըստ ակտում ներառված առարկաների քանակի) համարները:

Թանգարանի հիմնական ֆոնդում՝ գլխավոր մատյանում ընդգրկված առարկաները, գիտական մեկնաբանությունից հետո, բաժանում են հավաքածուների կամ ֆոնդերի և գրանցում համապատասխան բաժինների կամ ֆոնդերի մատյաններում և այսպիսով, անցնում գրանցման ու մշակման երկրորդ փուլ:

Թվարկված փուլերից յուրաքանչյուրում առարկան անցնում է ֆիզիկական և գիտական ուսումնասիրություններ. փաստվում է նյութը, պահպանվածության աստիճանը:

Թանգարանային առարկայի ամբողջականության պահպանումը և պատշաճ միջոցներով ապահովումը, այն ընդունման-հանձնման ակտով ընդունելու պահից, հանդիսանում է թանգարանի հիմնական պարտականությունը տվյալ առարկաների նկատմամբ:

Այս ամբողջ գործընթացը հենց սկզբից պետք է իրականացվի ընդունված ընթացակարգով և համապատասխան թղթավարությամբ: Փաստաթղթային փաթեթի պատրաստումը պետք է արձանագրի ինչպես առարկայի փաստացի ֆիզիկական տվյալները, այնպես էլ իրականացած աշխատանքները:

Թանգարանային առարկաների ընդունման համար առաջնային խնդիրներից է պաշտպանության և առարկայի ամբողջական վիճակի պահպանության հիմնական դրույթների ապահովումը: Թանգարանի՝ որպես առարկաների հիմնական պահպանի, առաջնային խնդիրը թանգարանային առարկաների ամրակայումն ու ամբողջականության ապահովումն է: Անգամ եթե առարկաները թանգարաններին են հանձնված և պահվում են բոլոր առումներով ապահով պահոցներում, հնարավոր չէ միանշանակ փաստել, որ մշակութային արժեքը պահպանում է նախնական տեսքը:

Հանձնումից հետո առարկաները շարունակում են գտնվել ֆոնդապահի և պահպանի ուշադրության ներքո, և առարկայի հետ կապված խնդիրները բարձրաձայնվում են պարբերաբար կատարվող մոնիթորինգի ժամանակ: Առաջացած խնդիրները բարձրաձայնվում են համապատասխան մասնագետի կողմից, տրվում է կարծիք և

անհրաժեշտ միջամտություն կատարելու համար (վերականգնում, ամրակայում ևն) հրավիրվում է վերականգնման հանձնաժողով: Վերջինս եզրակացություն է կազմում քննարկման դրված հարցերի շուրջ, և դրական եզրակացություն ստանալու դեպքում կատարվում են համապատասխան միջամտությունները: Նույն ընթացակարգով կատարվում է առարկայի հետհանձնումը ֆոնդ՝ կատարված փոփոխություններից հետո: Ցանկացած առարկա, որը «մուտք է գործում» լաբորատորիա, ձեռք է բերում վերականգնման վկայագիր, որտեղ լուսանկարահանվում է առարկան նախնաքան վերականգնումը, փաստվում է առարկայի նախնական տեսքը, վիճակը, տրվում է համապատասխան միջամտություններ կատարելու քայլերի նկարագրություն, նշվում են կատարված միջամտությունները, տրվում են անհրաժեշտ պահպանության պայմանների պարամետրերը և կատարվում վերջնական լուսանկարահանում: Այս ամենը կարևոր է անհրաժեշտության դեպքում առարկայի վրա հաջորդ անգամ միջամտություն կատարելու ժամանակ:

Թանգարանում, մասնավորապես՝ ֆոնդային պահոցներում ընդունվող և արդեն պահպանվող թանգարանային առարկաների նյութի «ծերացման» գործընթացն առավելագույնս հետաձգելու և առարկայի «մահանալը» հնարավորինս կանխելու նպատակով, պահպանության տարածքում անհրաժեշտ է ապահովել օդի $18\pm 1^{\circ}\text{C}$ ջերմաստիճան և $55\pm 5\%$ հարաբերական խոնավություն [1, էջ 67]: Սկզբունքորեն այլ է տարբեր նյութերից պատրաստված թանգարանային առարկաների ջերմախոնավային ռեժիմը:

Ջերմախոնավային ռեժիմի խախտումը առարկայի պահպանության համար լուրջ և անգամ կործանարար հետևանքներ կարող է ունենալ: Պահպանության տեսանկյունից առավել խոցելի են մետաղական առարկաները և օրգանական նյութերից պատրաստված նմուշները (կտոր, կաշի, փայտ, ոսկոր): Բարձր խոնավության հետևանքով տեղի է ունենում մետաղական առարկաների նյութի քայքայում (կոռոզիա՝ երկաթի վրա ժանգ, բրոնզի վրա դարչնականաչավուն փառ՝ պատինա): Օդի բարձր ջերմաստիճանի դեպքում մետաղական թանգարանային առարկաները ջրագրկվում են, ինչը հանգեցնում է առարկայի փոշիանալուն:

Խեցեղենը առավել կայուն է ջերմախոնավային ռեժիմի տատանումների նկատմամբ, սակայն վերջինիս խախտումը բերում է առարկայի փխրունության, դեֆորմացիայի: Առավել խոցելի են կավից պատրաստված այն առարկաները, որոնց վրա կատարվել է միջամտություն. այն է՝ ամրակայում և վերականգնում: Բանն այն է, որ վերականգնման ընթացքում օգտագործված նյութերը (սոսինձներ, գիպս ևն) ունեն «պիտանելիության» ժամկետ, և այդ ժամկետը լրանալուց հետո առարկան կրկին կարիք է ունենում միջամտությունների, իսկ ջերմախոնավային ռեժիմի ոչ պատշաճ ապահովումը կրճատում է վերոնշյալ ժամկետները:

Թանգարանային առարկաների պահպանության հաջորդ կարևոր պայմանը մաքուր օդն է. օդի աղտոտվածությունը հանգեցնում է թանգարանային առարկայի նյութի մեխանիկական վնասվածքների և քիմիական փոփոխությունների:

Առարկաների պահպանության համար կարևոր գործոն է նաև լույսի ֆակտորը. արևի անմիջական ճառագայթների ազդեցությունը ևս նպաստում է նյութի վիճակի

վատթարացմանը [2, c. 45]: Այս առումով առարկաները լույսի նկատմամբ իրենց զգայունությամբ բաժանվում են երկու խմբի.

- մետաղ, գիպս, խեցեղեն, ապակի՝ բարձր լուսադիմացկունություն,
- կտոր, թուղթ, կաշի, փայտ, գունավոր քարեր և ապակի՝ ցածր լուսադիմացկունություն:

Ուստի վերջիններս պիտի պահպանել փակ տուփերի մեջ կամ լուսակայուն ապակու հետևում, իսկ նյութի հետ աշխատելու դեպքում չպիտի գերազանցվի 50-70 լյուքսը (լույսի չափման միավոր) [4, c. 406]:

Տարբեր նյութերից ջերմախոնավային ռեժիմի օպտիմալ չափանիշները [3, c.16]

Նյութ	Ջերմաստիճանը C-ով	Խոնավությունը %-ով
Երկաթ	+18 – +20	մինչև 50
Անագ	Ոչ ցածր +13–ից	55-60
Պղինձ, արծաթ, մկնդեղ	+18 – +20	55-60
Խեցեղեն, ապակի	+15 – +18	55-65
Քար	+15 – +18	55-60
Փայտ, կաշի, կտոր	+15 – +18	55-60
Ոսկոր	+15	55-60

Մեծամորի հնագիտական հավաքածու

Մեծամորի հայ-լեհական արշավախումբը գործում է 2013 թվականից առայսօր (պրոֆ. Ա. Փիլիպոսյան, Ք. Յակուբյակ): Պեղումներն իրականացվում են քաղաքային թաղամասում և դամբարանադաշտում: Այժմ «Մեծամոր»-ի թանգարան հանձնվել է 2013-2017 թթ. կատարված պեղումների ընթացքում գտնված հնագիտական նյութը:

Մեծամորի պեղումների արդյունքում հայտնաբերված առարկաները նախքան թանգարանին հանձնումը անցնում են ուսումնասիրության երկար փուլ՝ արշավախմբի ղեկավարի գլխավորությամբ: Առաջին հերթին առարկաները, դաշտային ուսումնասիրությունից հետո տեղափոխվելով լաբորատորիա, լուսանկարահանվում են և նախապատրաստվում հաջորդ փուլին. այն է՝ ամրակայում և վերականգնում: Վերականգնման և ամրակայման փուլերից հետո առարկաները կրկին լուսանկարահանվում են և պատրաստվում թանգարանայնացմանը: Թանգարան հանձնվելիք առարկաները ցուցակագրվում են ըստ նյութի և դարաշրջանի, տրվում է առարկաների մանրակրկիտ նկարագրություն (արտաքին նկարագրություն, գույն, չափեր, քաշ, նյութ, պահպանվածության աստիճան, վերականգնված լինել/չլինելը): Նախապատրաստական փուլից հետո առարկաները հանձնվում են թանգարան՝ անցնելով վերոնշյալ բոլոր փուլերով:

Կարևոր խնդիր է նաև այն, որ դաշտային աշխատանքների ավարտից հետո պեղումների ղեկավարները հետևողականորեն զբաղվեն պեղված նյութերի ժամանակին մշակմամբ և համապատասխան կազմակերպությունների ֆոնդերին ի պահպանություն հանձնմամբ՝ դրանով իսկ այն հասանելի դարձնելով հետագա ուսումնասիրությունների համար:

ԵԶՐԱՀԱՆԳՈՒՄ. Այսպիսով, հետագայում մի շարք խնդիրներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է առարկայի թանգարանայնացման գործընթացը կատարել հստակ ֆիքսված կանոնակարգով և ապահովել անհրաժեշտ փաստաթղթավորումը: Թանգարան-պահպանի հիմնական պարտականություններից մեկն է նաև ջերմախոնավային ռեժիմին հետևելը և անհամապատասխանության դեպքում շտապ բարձրաձայնելը: Ոչ պակաս կարևոր է նաև ճիշտ ժամանակին թանգարանային առարկայի մաքրման և վերականգնման որոշում կայացնելը: Վերոնշյալ պարտականությունների ոչ պատշաճ կատարումը երբեմն բերում է առարկայի ամբողջական կամ մասնավոր կորստի:

Մակայն պետք է փաստել, որ առարկաների պահպանության ընթացքում ի հայտ են գալիս մի շարք խնդիրներ (համապատասխան պայմանների բացակայություն, ժամանակին ամրակայման և վերականգնման աշխատանքների հետաձգում կամ առհասարակ միջամտության բացակայություն ևն), ուստի մեր պարտականությունն է՝ որպես առարկայի պահպանի, բարձրաձայնել խնդիրները, գտնել ճիշտ լուծումներ, ապահովել առարկայի անվտանգ և պատշաճ պահպանությունը՝ դրանով իսկ թույլ չտալով առարկայի անվերադարձ կորուստը:

Գ ր ա կ ա ն ու թ յ ու ն

1. Գևորգյան Լ. Թանգարանի գիտաֆոնդային աշխատանքների հիմունքներ: Երևան: «Պատմաճանաչողության արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ հրատ.: 2018: 120 էջ:
2. Воробьева С. Комплектование, учет, хранение и научное описание археологических коллекций в музеях: правовые аспекты и практический опыт. Уфа: Изд-во Национальный музей Республики Башкортостан. 2019. 160 с.
3. Степанов Ю. Основы реставрации. Тверь: Изд.-во “Тверской госуниверситет”. 2018. 56 с.
4. Юренева Т. Музееведение. Москва: Изд-во “Академический проект”. 2003. 560 с.

R e f e r e n c e s

1. Gevorgyan L. Basics of the museum's scientific fund works [*T'angarani gitafundayin ashxatanqneri himunqner*], Yerevan: “Service for the Protection of Historical Environment and Cultural Museum-reservations” SNCO publ., 2018. 120 p. (in Armenian)
2. Vorobyova S. Acquisition, accounting, storage and scientific description of archaeological collections in museums: legal aspects and practical experience [*Komplektovanie, uchet, hranenie i nauchnoe opisanie arheologicheskikh kollekcij v muzejah: pravovye aspekty i prakticheskij opyt*]. Ufa: National Museum of Republic Bashkortostan publ., 2019. 160 p. (in Russian)
3. Stepanov Yu. Restoration basics [*Osnovy restavracii*], Tver: “Tver University” publ., 2018. 56 p. (in Russian)
4. Yureneva T. Museology [*Muzeevedenie*], Moscow: “Academic Project” publ., 2003. 560 p. (in Russian)

Ընդունվել է / Принята / Received on: 04.08.2023
Գրախոսվել է / Рецензирована / Reviewed on: 02.09.2023
Հանձնվել է տպ. / Сдана в пч. / Accepted for Pub: 27.11.2023

Տեղեկություններ հեղինակների մասին

Լուսինե Սեյրանի ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ՝ «ՊԱԹ և ՊՄ պահպանության ծառայության» ֆոնդերի հաշվառման և պահպ. բաժնի պետ, Երևան, ՀՀ,
Էլ. հասցե՝ aleqsanyanlusine@gmail.com <https://orcid.org/0009-0003-5562-008X>

Lusine Seyrian ALEKSANYAN: head of Stock Accounting and Maintenance Department, “Service for the Protection of HE and CMR” SNCO, Yerevan, RA,
e-mail: aleqsanyanlusine@gmail.com <https://orcid.org/0009-0003-5562-008X>

Лусине Сейрановна АЛЕКСАНИЯН: зав. отделом учета и хранения фондов, “Служба по охране ИС и ИКМЗ” ГНО, Ереван, РА,
эл. адрес: aleqsanyanlusine@gmail.com <https://orcid.org/0009-0003-5562-008X>

Աստղիկ Գագիկի ՄԻՄՈՆՅԱՆ՝ «ՊԱԹ և ՊՄ պահպանության ծառայության» ԹԱՎ բաժնի-լաբորատորիայի վերականգնող մասնագետ, Երևան, ՀՀ,
Էլ. հասցե՝ ast.simonyan@yahoo.com <https://orcid.org/0009-0008-2808-9314>

Astghik Gagik SIMONYAN: Restoration Specialist of MIR Department-Laboratory, “Service for the Protection of HE and CMR” SNCO, Yerevan, RA,
e-mail: ast.simonyan@yahoo.com <https://orcid.org/0009-0008-2808-9314>

Астхик Гагиковна СИМОНЯН: Реставратор музейных предметов, “Служба по охране ИС и ИКМЗ” ГНО, Ереван, РА,
эл. адрес: ast.simonyan@yahoo.com , <https://orcid.org/0009-0008-2808-9314>